

IHURIRO RYIZIHIJE ISA- BUKURU Y'IMYAKA 20 RI- MAZE RIGIYEHO

Mu kwizihiza isabukuru y'imyaka 20 Ihuriro rimaze rigiyeho, haganiriwe ku ruhare rw'Imitwe ya politiki n'Ihuriro mu miyoborere y'u Rwanda no kubaka ubwumvikane muri politiki nyuma ya Jenoside yakorewe Abatutsi mu 1994. Muri gahunda y'ibiganiro nyunguranabitekerezo bitegurwa n'Ihuriro, tariki ya 10 Ugushyingo 2023, Ihuriro ry'Igihugu Nyunguranabitekerezo ry'Imitwe ya Politiki ryateguye inama nyunguranabitekerezo yibanze ku ruhare rw'Ihuriro n'Imitwe ya Politiki irigize mu guteza imbere imiyoborere myiza no kubaka ubwumvikane nyuma ya Jenoside yakorewe Abatutsi mu 1994. Inama yitabiriwe n'abantu banyuranye barimo abayobozi mu nzego za Leta, abayobozi b'Imitwe ya politiki, abashakashatsi, urubyiruko, imiryango itegamiye kuri Leta, Urwego rw'abikorera ndetse n'itangazamakuru.

Inama yatangijwe n'umuvugizi w'Ihuriro, **Depite Nizeyimana Pie**; wavuze ko inama ifite intego zikurikira:

- Gusuzuma uruhare rw'Imitwe ya Politiki mu miyoborere y'u Rwanda no kongera kubaka Igihugu nyuma ya Jenoside yakorewe Abatutsi mu 1994;
  - Kugaragaza uruhare rw'Ihuriro ry'Igihugu Nyunguranabitekerezo ry'Imitwe ya Politiki mu kubaka ubwumvikane no guteza imbere ituze muri politiki nyuma y'imyaka 20 rimaze rigiyeho;
  - Kungurana ibitekerezo ku cyo Ihuriro n'Imitwe ya Politiki irigize bikwiye gukora, mu gukomeza kubungabunga ibyagezweho mu miyoborere, guteza imbere indangagaciro y'ibiganiro, ubworoherane, no kubaka ubwumvikane muri politiki.
- Muri iyi nama hatanzwe ibiganiro bibiri. Iki-ganiryo cya mbere cyibanze ku **"Miyoborere y'u Rwanda mu ruhande rw'Imitwe ya politiki myinshi nyuma ya Jenoside yakorewe Abatutsi mu 1994: ibyaranze iyo miyoborere, imbogamizi, n'ingamba"**, cyatanzwe na Dr. Mushimiyimana Emmanuel, umwalimu akaba n'umushakashatsi muri Kaminuza y'u Rwanda afatanyije na Hon. Mukabaranga Agnes. Iki-ganiryo cya kabiri cyagarutse ku **"Uruhare rw'Ihuriro n'Imitwe ya politiki mu kubaka ubwumvikane n'ituze muri poliriki, n'ingamba zo gu-**

komeza guteza imbere ubworoherane n'umuco w'amahoro" cyatanzwe na Prof. NZEYIMANA Isaie, umwalimu akaba n'umushakashatsi muri kaminuza y'u Rwanda, afatanyije na Hon. Rutaremara Tito na Depite Mukabunani Christine.

Muri iyi nama hashimwe ko mu rwego rw'imiyoborere y'u Rwanda nyuma ya Jenoside yakorewe Abatutsi mu 1994:

- Igipimo cy'ubumwe, ubwiyunge n'ubudaheranwa by'Abanyarwanda cyazamutse. Inzego zinyuranye zikaba zarabigizemo uruhare, imitwe ya politiki, amadini, inzego z'umutekano n'urwego rw'abikorera. Akaba ari nayo mpamvu hashyizweho Minisiteri y'Ubumwe bw'Abanyarwanda n'Inshingano Mboneragihugu (MINUBUMWE);
- Nta higana rishingiye ku bwoko muri politiki rikibaho. Abantu bahigana bagaragaza ibikorwa n'ibitekerezo byumvikanisha icyo bazamarira abanyarwanda;
- Nta mitwe ya politiki ishingiyeye ku turere, ku madini cyangwa ku moko ikibaho mu Rwanda;
- Kubahiriza uburenganzira bwa muntu mu rwego rwa politiki byarazamutse;
- Amatora mu Rwanda asigaye akorwa mu mahoro, kandi ibyayavyemo bikakirwa neza. Ihohotera n'imvururu byabagaho mu gihe cy'amatora byarangiye;
- Gusangira ubutegetsi birubahirizwa. Umute we wa Politiki wabonye amajwi menshi mu matora y'Abadepite ntushobora kurenza 50% by'abagize Guverinoma. Ikindi ni uko Perezida wa Repubulika na Perezida w'Umutwe w'Abadepite badashobora guturuka mu mutwe umwe wa politiki;
- Ubushakashatsi RGB yakoze bugaragaza ko Imitwe ya politiki yo mu Rwanda muri iki gihe yubahiriza amategeko ku rugero rushimishije cyane (100%);
- Umubare w'urubyiruko, abagore n'abantu bafite ubumuga wariyongereye mu nzego za Leta;
- Imikoranye mu mutwe wa politiki no hagati y'imitwe ya politiki igenda irushaho kuba myiza. Buri Mutwe wa politiki ufite urwego rushinzwe gukumira no gukemura amakimbirane. Ihame ngenderwaho ni ugushaka buri gihe umuti w'ibibazo binyuze mu nzira y'ibiganiro n'ubwumvikane busesuye;
- Gukorera mu mucyo no kubazwa inshingano mu rwego rw'umutungo w'umutwe wa politiki byariyongereye. Buri Mutwe wa Politiki ufite urwego rushinzwe kuzamura imitungo n'imikorereze y'umutungo w'umutwe wa politiki;
- Uburenganzira bwo kuvuga icyo utekereza n'ubwubahane hagati y'imitwe ya politiki n'abanyapolitiki byariyongereye;

- Umuco w'ibiganiro, ubworoherane n'amahoro warazamutse;
  - Uruhare rw'abaturage mu bibakorerwa, kudahazwa, no gusangira ubutegetsi byarazamutse ku rugero rwa 94.25% hakurikijwe ubushakashatsi bwa RGB (2023);
  - Kwegera ubuyobozi n'ubushobozi abaturage mu nzego z'ibanze bigeze ku rwego rushimishije. Imbaraga zakomeza gushyirwa mu gushishikariza abaturage kwitabira ibikorwa bibateza imbere mu rwego rw'imibereho n'ubukungu.
- Muri iyi nama, hatanzwe ibyifuzo-nama bigari bikurikira:
- 1) Imitwe ya Politiki yasabwe kurushaho gusobanurira abaturumva n'abirengagiza nkana impamvu u Rwanda rwahisemo kugendera kuri demokarasi y'ubwumvikane;
  - 2) Kongera imbaraga mu kwigisha ibyiciro byose by'Abanyarwanda amahitamo y'u Rwanda yo kugendera kuri demokarasi y'ubwumvikane (ikigishwa guhera mu mashuri abanza kugera muri kaminuza, n'abaturage bakajya bagenerwa umwanya wo kuyisobanurirwa);
  - 3) Imitwe ya Politiki ikwiye kujya isubiza abanyamahanga n'imiryango mpuzamahanga banenga demokarasi y'ubwumvikane u Rwanda rugenderaho, kandi hakagaragazwa n'impamvu ari yo rwahisemo;
  - 4) Gutegura kenshi inama nyunguranabitekerezo igaragaza uruhare rw'Imitwe ya Politiki n'Ihuriro mu miyoborere y'u Rwanda, kandi ibitekerezo byayitangiyemo bikamenyeshwa Abanyarwanda hakoreshejwe uburyo bwose bushoboka, harimo n'imbuga nkoranyambaga;
  - 5) Kongera imbaraga mu gukoresha ikoranabuhanga mu bukangurambaga bw'abaturage no mu kubigisha politiki na gahunda za Leta, hitawe ku buhanga bugezweho (nka artificial intelligence, n'ubundi...);
  - 6) Gukomeza guteza imbere indangagaciro yo kujya inama, guteza amatwi abandi, koroharana no gushaka umuti w'ibibazo binyuze mu nzira z'amahoro;
  - 7) Ihuriro rikwiye gushakirwa ubushobozi buhagije (ingengo y'imari, abakozi n'ibikore-sho) butuma riba Ikigo (Hub) cyongera ubushobozi mu bya politiki n'imiyoborere, n'abanyamahanga bakajya baza kuhashakira ubumenyi (Hub for political and leadership Training Program);
  - 8) Gukomeza gushyigikira Ishuri ry'Ihuriro ryigisha Politiki n'Imiyoborere (YPLA) kugira ngo hongere umubare munini w'abanyigamo, kandi abaryizemo bakajya bagenerwa amasomo n'ibiganiro nkarishya bwenge (refresher courses) kugira ngo barushaho kumenya impinduka zibaho no kujyana n'ibihе;

9)Ibiganiri Ihuriro ritegura ku rwego rw'Igihugu, bikwiye kujya bitegurwa no ku rwego rw'Intara n'Uturere kugira ngo Abanyarwanda barushaho gusobanukirwa imikorere y'imitwe ya politiki muri demokarasi n'akamaro k'Ihuriro mu guteza imbere ubwumvikane muri politiki;

10) Ihuriro rikwiye kugarura Gahunda y'ama-hugurwa agenewe abayobozi mu Mitwe ya Politiki.

KOMISIYO ZIHORAHU Z'IHURIRO ZARATERANYE MU NAMA ZAZO ZISANZWE Z'IGIHEMBWE CYA KABIRI

Nk'uko biteganywa n'Amategako Ngenamikorere y'Ihuriro, muri iki gihembwe cya kabiri (Ugushyamba - Ukuboza 2023), Komisiyo Zihoraho z'Ihuriro zarateranye mu nama zazo zisanze. Inama za Komisiyo z'Ihuriro ziterana buri mezi abiri mu nama zazo zisanze. Akaba ari muri urwo rwego:

Komisiyo ishinze Itumanaho no Kungurana ibitekerezo, yateranye tariki ya 08 Ukuboza 2023, iyoborwa na Perezida wa Komisiyo, Madamu **NYIRANEZA Esperance**.

Komisiyo ishinze Gahunda, Ibikorwa by'Ihuriro n'Ubufatanye n'izindi Nzego, yateranye tariki ya 12 Ukuboza 2023, iyoborwa na Perezida wa Komisiyo **Hon. RUTAREMARA Tito**.

Komisiyo Mbonyabupfura no gukemura amakimbirane yateranye tarikiya ya 13 Ukuboza 2023, iyoborwa na Perezida wa Komisiyo **Senateri NKUSI Juvenal**.

Buri Komisiyo yasuzumye ingingo zijyanye n'inshingano zayo.

Komisiyo y'igihugu y'amatora yaganirije Inama Rusange y'Ihuriro ku myiteguro y'Amatora ya Perezida wa Repubilika n'ay'Abadepite ateganyijwe mu 2024

Tariki ya 14 Ukuboza 2023, inama isanzwe y'Inama Rusange y'Ihuriro ry'Igihugu Nyunguranabitekerezo ry'imitwe ya Politiki yarateranye, iyobowe n'Umuvugizi w'Ihuriro, **Depite Nizeyimana Pie** igirana ikiganiro na Perezida wa Komisiyo y'Igihugu y'Amatora **Hon. Gasinzigwa Oda**; ku "Imyiteguro y'amatora ya Perezida wa Repubilika n'ay'Abadepite ateganyijwe muri Nyakanga 2024". Mu kiganiro cye, Perezida wa Komisiyo y'Igihugu y'Amatora yagaragaje ko Itegeko Nshinga rya Repubilika y'u Rwanda riteganywa ko itora rya Perezida wa Repubilika rikorwa ku muni umwe n'itora ry'Abadepite 53 batorerwa kuri lisiti y'amazina ndakuka y'abakandida batangwa n'imitwe ya politiki cyangwa biyamamaza ku giti cyabo; bakaba batorwa mu matora rusange ataziguye ku buryo busaranganya imyanya. Mu gukomeza kunoza imyiteguro y'amatora azaba, intumwa za Komisiyo y'Igihugu y'Amatora zasabanuriye Inama Rusange y'Ihuriro ko hanogejwe ibirebana n'amategako arimo Itegeko Nshinga rya Repubilika y'u Rwanda, Itegeko Ngenga rigenga amatora, Iteka rya Perezida ryerekeye amatora ya Perezida wa Repubilika n'ay'Abadepite n'amabwiriza ya Komisiyo y'Igihugu y'Amatora agenga amatora ya Perezida wa Repubilika n'ay'Abadepite mu mwaka wa 2024. By'umwihariko ku birebana n'amabwiriza, Imitwe ya Politiki yasabwe gutanga ibitekerezo n'inama kugira ngo bifashe Komisiyo kuyanoza. Imitwe ya Politiki ikaba yaragararijwe ibikorwa by'ingenzi bikubiye muri ayo mabwiriza, ari byo:

- Ibirebana n'indorezezi z'abenegihugu;
- Ibirebana no Kwamamaza umukandida;
- Kwiyamamaza no kwamamaza abakandida ku mwanya wa Perezida wa Repubilika n'Abadepite;
- Ibubijijwe mu gihe cyo kwiyamamaza cyangwa kwamamaza umukandida;
- Imiterere y'urupapuro rw'itora;
- Agasanduka k'itora;
- Gutangaza ibyavuye mu itora;
- N'ibindi bikorwa by'ingenzi birebana n'imyiteguro y'amatora;

Perezida wa Komisiyo kandi yagaragaje ko

itegurwa ry'iyi mishinga bikiri mu gihe cyo kwakira ibitekerezo akaba ari yo mpamvu baje kuganira n'abahagarariye Imitwe ya Politiki nk'abafatanyabikorwa b'ibanze. Muri iki kiganiro, Imitwe ya Politiki yatanze ibitekerezo bizafasha Komisiyo kurushaho kunoza imyiteguro kugira ngo amatora azagende neza kandi buri munyarwanda yayagizemo uruhare. Bimwe mu ibitekerezo byatanze harimo:

- Gukora ku buryo mu cyumba cy'itora hatazaba urujijo ku masanduku azashyirwamo impapuro zatoreweho Perezida wa Repubilika n'izatoreweho Abadepite;
- Mu gushyira udusanduku tw'itora mu cyumba cy'itora, tuzashyirwemo dutandukanye, ndetse n'abatanga impapuro z'itora rya Perezida wa Repubilika n'iry'Abadepite, nabo bazababandukanye ku buryo uje gutora Perezida wa Repubilika aba areba neza aho agiye gutorera ntayobere kuhatorerwa Abadepite;
- Komisiyo kandi yagiriye inama yo gukomeza kunoza ibirebana no kwiyamamaza, ku buryo hataboneka impaka zishingiye ku myiteguro itanoze;
- Mu gihe cy'amatora, ni ukwitondera imikorere y'ikorabuhanga, ku buryo iryo korabuhanga rikoreshe neza ntiribe intandaro yo kugira ibyangizwa cyangwa ngo bikurure amakimbirane.

Mu bindi, Inama Rusange yamaganye amagambo y'ubushotoranyi yuzuyemo ibitutsi atangazwa na Perezida wa Repubilika Iharainira Demokarasi ya Kongo Félix Antoine Tshisekedi Tshilombo ashinja u Rwanda kugira uruhare mu ntambara iri kubera mu Burasirazuba bw'Igihugu cye no kwibasira Perezida wa Repubilika y'u Rwanda Nyakubahwa KAGAME Paul; mu gihe Tshisekedi akomeje gushyigikira no gukorana n'Umutwe w'iterabwoba wa FDLR wasize ukoze Jenoside mu Rwanda kandi ukomeje no gukwirakwiza ingengabitekerezo ya Jenoside mu Karere. Inama Rusange yagaragaje ko Perezida Félix Antoine Tshisekedi Tshilombo akomeje gushyigikira ubwicanyi bukorerwa Abanyekongo bavuga ururimi rw'ikinyarwanda akaba ashishikariza abatwaga b'Abanyekongo kubwitabira aho gushaka umuti w'ibibazo byugariye igihugu cye. Inama Rusange yamaganye ibyo bikorwa by'ubwicanyi n'ubushotoranyi bikorwa n'Ubuyobozi bukuru bwa Repubilika Iharainira Demokarasi ya Kongo. ■